

Koncepce celoživotního vzdělávání – situace a vývoj

Jaromír Coufalík

Vůdčí koncepcí vzdělávání je v současné době koncepce celoživotního učení. Na rozdíl od tradičního pojetí vzdělávání zaměřovaného na vzdělávání dětí a mladých lidí ve školách považuje za cílové skupiny vzdělávání všechny věkové kategorie a místo, kde ke vzdělávání dochází, neomezuje jen na školy, protože se stále častěji uskutečňuje právě mimo školy, například na pracovištích, ve vzdělávacích firmách a v řadě dalších organizací.

Koncepci celoživotního učení podporuje i vzdělávací politika Evropské unie. Již před několika lety se v členských zemích EU (a také v tehdejších kandidátských zemích včetně České republiky) diskutovalo o tom, jak koncepci celoživotního učení uskutečňovat. Podkladem k této diskusi byl dokument s názvem Memorandum o celoživotním učení. V české verzi je přístupný například na webové stránce Národního vzdělávacího fondu www.nvf.cz nebo Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR www.msmt.cz). Díky tomuto dokumentu se mj. rozšířilo používání do té doby téměř neznámých pojmů: formální učení, neformální učení a informální učení.

Za formální učení se považuje učení, které je záměrné a k němuž dochází v institucích patřících do školské soustavy, tedy například vzdělávání mladých lidí ve školách. *Neformálním učení* je učení, které je také záměrné, ale dochází k němu mimo školskou soustavu (například učení při práci). *Za informální učení* se pak označuje proces, při němž dochází bezděčně (tj. nikoliv záměrně) k získávání vědomostí nebo osvojování dovedností (příkladem může být brouzdání na internetu, výchova dětí v rodině apod.).

Evropské Memorandum o celoživotním učení také doporučilo, aby se v členských zemích co nejvíce rozvíjelo a podporovalo uznávání znalostí získaných neformálním a informálním učení. Ve všech zemích totiž existuje mnoho lidí, kteří úspěšně vykonávají svou práci díky odborným znalostem, které si osvojili třeba delší praxí, i když neabsolvovali příslušné odborné vzdělávání ve škole a nemají tedy o něm žádné osvědčení. To jim však zpravidla brání v přístupu k dalšímu vzdělávání.

Proto se v řadě zemí rozvíjí postupy, které by lidem s určitými znalostmi, avšak bez certifikátu, umožnily oficiálně jejich znalosti uznat. Tam, kde se již tyto postupy vypracovaly a zavedly, se mohou zájemci o uznání svých znalostí obrátit na nějakou instituci, která zařídí jejich přezkoušení. Pokud zájemci v takovém přezkoušení obstojí a prokážou, že mají znalosti potřebné pro vydání určitého certifikátu, obdrží jej. Pokud neobstojí, identifikují se jejich nedostatky a obdrží doporučení, které znalosti a kde by mohli získat a přijít k přezkoušení později.

Na první pohled jednoduchá procedura však vyžaduje vykonat mnoho práce: je potřeba například vypracovat velké množství testů pro přezkušování v mnoha oborech, zřídit síť akreditovaných orgánů pro registraci zájemců a jejich přezkušování, zařídit rovnocennost certifikátů získaných na závěr formálního a neformálního učení apod. Osvědčilo se budovat tyto systémy pro ověřování znalostí získaných neformálním vzděláváním podle sektorů. Fungují již ve většině členských zemí. Česká republika má na této cestě za sebou první kroky.

Důležitou a zpravidla nejrozsáhlejší součástí dalšího vzdělávání je další profesní vzdělávání zaměstnanců. Účast lidí na tomto vzdělávání je v různých zemích velmi odlišná. Ve čtyřech

zemích OCED – Dánsku, Finsku, Švédsku a USA – se dalšího profesního vzdělávání účastní více než třetina všech lidí ve věku 25 – 64 let. Naopak v Řecku, Maďarsku, Itálii, Nizozemsku, Polsku, Portugalsku a Španělsku se dalšího vzdělávání účastní méně než 10 % lidí zmíněných věkových skupin. Česká republika vykazuje podle údajů OECD 11 %.

Z řady dalších údajů o dalším profesním vzdělávání vyplývá, že míra účasti na dalším vzdělávání je tím vyšší, čím vyšší úroveň počátečního vzdělávání lidé dosáhli. TI, kteří absolvovali terciární vzdělávání, věnují svému dalšímu profesnímu vzdělávání 350 – 1 000 hodin za rok. Nejvyšší počty hodin vykazuje například Dánsko, Francie nebo Finsko, nižší Řecko, Itálie a Nizozemsko. Údaje za Českou republiku ukazují, že dalšího profesního vzdělávání se účastní asi 21 % osob s terciárním vzděláním, asi 10 % s vyšším sekundárním vzděláním a asi 3 % s nižším sekundárním vzděláním.

Existují také rozdíly v účasti na dalším profesním vzdělávání z hlediska věku lidí. U nás se ho účastní nejvíce lidí ve věku 25 – 44 let, zatímco ve vyšších věkových skupinách je tento ukazatel nižší.

Další profesní vzdělávání podporují i různé evropské vzdělávací programy. Dosud to byl hlavně program Leonardo da Vinci podporující odborné vzdělávání mladých lidí i dospělých nebo program Grundtvig, zaměřený na podporu vzdělávání dospělých. V období let 2007 – 2013 se bude ve všech zemích EU (a také v některých dalších zemích, jako je Norsko, Island nebo třeba Turecko) používat nový evropský program podporující celoživotní učení. Jeho součástí budou i dosavadní programy. Schválený rozpočet těchto programů je slibný, protože jsou v něm vyšší částky, než tomu bylo doposud. Na počátku roku 2007 lze očekávat, že Evropská komise vyhlásí termíny pro předkládání projektů a další potřebné náležitosti.

Další profesní vzdělávání podporují i evropské strukturální fondy, zejména Evropský sociální fond. Od tohoto roku bude u nás možné ucházet se o finanční podporu projektů týkajících se dalšího profesního vzdělávání a předkládaných na základě výzev zejména v operačních programech Vzdělávání a konkurenceschopnost (v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR) a Lidské zdroje a zaměstnanost (v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR).

Pro zájemce o rozvoj dalšího profesního vzdělávání lze ještě dodat, že asi v polovině roku 2007 zveřejní Český statistický úřad výsledky rozsáhlého šetření o dalším profesním vzdělávání zaměstnanců českých podniků, které oskytne nové ucelené údaje. A protože toto šetření bylo součástí evropského projektu a probíhalo obdobně ve všech zemích EU, poskytne i příležitost porovnat situaci v České republice s dalšími zeměmi a také vývoj, k němuž došlo za poslední pět let o posledního šetření.